

Урок української літератури в 6 класі

**«Де ж того євшану взяти,
Того зілля-привороту?»**

Вчитель: Казмірчук Оксана Петрівна

Тема: М.Вороний. Поема «Євшан-зілля». Краса природи рідного краю в поемі. Образи та художні засоби твору. Актуальність поеми.

Мета: Ознайомити учнів з історичною основою та змістом поеми «Євшан-зілля»; допомогти глибше усвідомити ідейно-художні особливості твору; розвивати навички аналізу поеми, висловлення власної думки щодо прочитаного; виховувати почуття патріотизму, вірності Батьківщині.

Обладнання: підручник, комп'ютерна презентація, роздавальний матеріал, гілки полину, макет дерева, серця з кольорового паперу..

Епіграф.

*Людина повинна завжди пам'ятати, звідки вона пішла в життя.
Людина не має права бути безбатченком.
О.Довженко*

Хід уроку

I. Повідомлення теми та мети уроку.

Вступне слово вчителя.

- На попередньому уроці ми з вами познайомились із життєвим і творчим шляхом відомого українського поета Миколи Вороного та його поемою «Євшан-зілля». А сьогодні піде мова про тему вірності Батьківщині в поемі М.Вороного «Євшан-зілля». (Запис у зошитах числа і теми уроку.)

II. Мотивація навчальної діяльності школярів.

Слово вчителя.

- Розглянувши поему «Євшан-зілля», ми визначимо особливості цього твору; дізнаємось, що таке патріотизм, кого називають патріотами і яка роль Батьківщини в житті кожної людини.
- Епіграфом уроку будуть слова О.Довженка (запис у зошити).

III. Актуалізація опорних знань.

Запитання.

- Неможливо зануритись у зміст літературного твору, не знаючи біографії автора. Для того щоб пригадати історію життя письменника, ми з вами дамо відповіді на запитання.
1. У якій родині народився М.Вороний? Чим родина відрізнялася від інших? (У сім'ї ремісника, де завжди звучало українське слово та дотримувались звичаїв та традицій, лунала українська народна пісня.)
 2. Де навчався майбутній письменник? (У ремісничому училищі у Харкові, Ростові, у Віденському та Львівському університетах.)
 3. Хто з родичів мав найбільший вплив на формування свідомості хлопця? (Дідусь.)
 4. Роки життя у Львові були особливими для поета, чому? (Він навчався у Львівському університеті, познайомився з Іваном Франком, працював разом з ним у журналі «Життя і слово».)
 5. Окрім літератури, чим ще захоплювався Микола Вороний? (Театром, був актором в театрі Марка Кропивницького і режисером у театрі «Руська бесіда».)
 6. Як називалися перші збірки віршів Вороного, що були видані в Києві? («Ліричні поезії», «В сьйві мрій».)
 7. Життя письменника закінчилось трагічно. За що ж постраждав він? (За те, що любив Україну, переймався її долею був розстріляний у 1938 році.)
 8. Який твір підтверджує, що Микола Вороний був справжнім патріотом? («Євшан-зілля».)
- Які запитання за біографією М.Вороного ви хотіли б поставити однокласникам?

III. Опрацювання навчального матеріалу.

1. Слово вчителя.
 - На перше місце у творчості М.Вороного, безперечно, слід поставити твори про безмежну любов до України, про її мужніх, відважних борців, які готові відстоювати свободу в будь-який спосіб. Адже людина, яка не любить іншої людини, ніколи не зможе полюбити країну. Прослухайте вірш В.Забаштанного, який має назву «Найдорожче».
2. Виразне читання вірша В. Забаштанного.

Найдорожче"

Що ж, нарешті, найдорожче для людини
Від колиски до цвинтарної пільми?
Те, без чого не прожить людині днини,
Те, без чого люди не були б людьми.
Тільки не життя, як твердити звикли,
Бо живе й комаха в шпарці на вербі.
Хоч життя людське дається раз навіки,
Та воно не найдорожче в боротьбі.
То чого ж тоді героєм звать людину,
Котра те не найдорожче віддає,
Та ім'я її повік не знає тліну,
Прикладом для інших поколінь стає?
Хай життя і найдорожче для людини,
Та все одно людина в битві і труді
Віддає його за волю Батьківщини,
Що ж для неї найдорожче є тоді?

3. Бесіда.
 - А що ж для людини є найдорожчим? Звичайно, батьківщина. Людиною, яка понад усе любила свій народ, свою батьківщину, і був М.Вороний.
 - А які почуття сповнили вас, коли ви читали поему? Запишіть ті, які переважали. Поділіться своїми враженнями і відчуттями. (Гіркота, біль, тривога, віра, надія.)
 - Твір нікого не залишив байдужим. Такі ж почуття – гіркоту, біль, тривогу за Україну та її народ – мав і палкий патріот своєї країни, визначний майстер М.Вороний.
 - На жаль, довгий час творчість письменника була заборонена. Вивчаючи біографію поета, ви звернули увагу на те, що його життя минало в постійних переїздах з місця на місце. Мабуть тому М.Вороний постійно цікавився історією українського народу. Знайомлячись із пам'ятками давнини, він знайшов один факт, який його дуже вразив і в подальшому був покладений в основу поеми «Євшан-зілля». А зараз ми послухаємо учня, який розкаже нам про цей історичний факт.
4. Повідомлення учня.
 - У Руському літописі є цікавий факт: під час війни маленький син половецького хана потрапив у полон до руського князя. Той оточив дитину славою, розкошами. Поступово хлопець забув, хто він і звідки. Але старий хан страждав від розлуки. Він послав людину, яка б нагадала юнакові про рідний край. Ось слова з літопису: «Мов же ти йому слова мої, співай же йому пісні половецькі. А якщо він не схоче – дай йому понюхати зілля, зветься Євшан». Той же не схотів вернутися, ні послухати. І дав йому зілля, і той, понюхавши і заплакавши, сказав: «Да лучче єсть на своїй землі кістьми лягти, аніж на чужій славному бити». І прийшов він у землю свою».

- Ця легенда привертала увагу багатьох митців, зокрема І.Франка. Вороний не просто переказав віршами літописну легенду, а надав твору українського історичного звучання.
5. Пояснення вчителя.
- Свою поему М.Вороний назвав «Євшан-зілля». Українці цю траву називають полином. У вас на партах є ця трава.
 - Що це за зілля таке євшан? Слово «Євшан» за походженням тюркське. У тлумачному словнику воно має кілька значень.
 - 1. Євшан-зілля (полин) – символ пам'яті, рідної землі, Батьківщини; своєрідний пароль українців.
 - 2. Євшан-зілля – степова запашна рослина з червоним або пурпуровим цвітом. У Біблії слово «полин» нерідко поєднується зі словом «отрута». Грішники часто зазнають кари Господньої саме полином.
 - Євшан-зілля – поетична назва степового полину. Перед вами знаходиться зразок полину, який росте безпосередньо на території нашої місцевості. Уважно розгляньте його, розітріть листя, понюхайте його. Чи має ця рослина запах? А зараз ми послухаємо інформацію про властивості запахів.
6. Повідомлення учня.
- Запах – властивість предметів, речовин діяти на органи нюху. Учені стверджують, що запах має на підсвідомість людини особливий вплив: одні заспокоюють, інші бадьорять, збуджують нервову систему. Запахи тісно пов'язані з почуттям людини. Так, запах хліба може нагадати рідний дім, запах трави – дитинство.
7. Психоемоційна релаксація (використовується ефірне масло лугових трав, звучить спокійна мелодія).
- Візьміть у долоньки цю рослину, потріть і відчуйте її дух. Скажіть, які асоціації виникають у вашій уяві? (Воля, степ, рідний край, батьківщина, дух непоборності.)
 - А зараз перш ніж розпочати серйозну роботу, давайте трохи перепочинемо й на хвилинку перенесемося до літнього степу, напоєного пахощами степових квітів. Заплющіть, будь ласка, очі. Уявіть: ви стоїте серед безкрайого степу, наповненого ароматами трав. Ви самі, над вами блакитне чисте небо, ви відчуваєте, як вас овіває ласкавий вітерець, а сонячне тепло сповнює енергією. Ви повністю заспокоюєтесь і згадуєте найприємніші хвилини свого життя. Все, що вас оточує, належить у цю мить тільки вам. На вашому обличчі з'являється щаслива посмішка, ви повільно розплющуєте очі й повертаєтесь до кабінету.
8. Робота над змістом твору.
- Як потрапив до Києва син половецького хана? Знайдіть цитату.
 - Як жилося йому там? Процитуйте за текстом.
 - А як жилося в цей час батькові юнака? Підтвердіть своє спостереження відповідним уривком.
 - Чому саме гудця послав хан до сина з надією, що той поверне його додому?
 - Які пісні співав судець, подолавши небезпечний шлях і зустрівшись із сином хана? Прочитайте цей епізод.
 - Чи вразили душу юнака колискові? Чому ханський син залишився байдужим до пісень?

- Що використав співець як останню надію? Яка реакція була в сина на цей пучечок трави? Перечитайте рядки, де зображено реакцію молодого половця на пахощі євшан- зілля. Чим це можна пояснити?
- Яка тема твору? (Тема поеми – розповідь про хлопця-половця, якого було взято у полон, та його повернення до рідної землі.)
- Пригадайте текст вступу. Автор говорить про літописне оповідання, в якому є «пророкування» (зачитати з підручника). Що ж це за пророкування? (Автор звертається до сюжету легенди, тому що надіється, може, той, хто забув рідний край, прочитає поему і повернеться на Україну, буде дбати про свою неньку. Йому було боляче, що були українці, які покинули свою землю і не повернулися назад.)
- Яка основна думка вступу? (Вступ навчає нас, що не можна забувати свій рідний край.)
- Виділіть рядки, де автор висловлює сподівання, що українці зможуть повернутися в лоно своєї нації.
- Чим розпочинається поема? Зачитайте.

9. Словникова робота.

Епіграф – уривок з якогось твору, що ставиться перед літературним твором або його частиною з метою увиразнення теми, ідеї, чи створення певного настрою.

10. Бесіда.

- З якою метою автор використовує для епіграфа уривки з тексту літопису?
- Що ж хотів автор показати епіграфом? (В епіграфі відбито головну думку твору. Хоч поема й створена на основі літопису, але Вороний розвиває його, надає нового звучання. Поет з боєм у голосі звертається до тих людей, "котрі вже край світу зацурали, занедбали".)
- До кого звертається М.Вороний у третій частині твору? (У висновку автор звертається до України, вболіває за її долю, мріє про «Євшан-зілля», яке спрямує сучасних українців на вірний шлях.)
- Такого народу, як половці, нині немає. Як ви думаєте, чому? (Половці не зберегли своєї мови, традицій, способу життя, втратили себе, розчинилися в інших спільнотах.)
- У яких рядках поеми звучить надія автора на пробудження національної свідомості й гідності українців? Зачитайте ці рядки.
- Як ви гадаєте, «де ж того євшану взяти, того зілля-привороту, що на певний шлях направить», не дасть утратити історичну пам'ять?
- Отже, останні рядки поеми – звернення до сучасної України, до її дітей.

***Де ж того Євшану взяти,
Того зілля-привороту,
Щоб на певний шлях натрапить,
Шлях у край свій повороту?!***

- Любов до рідної землі – найпотаємніше почуття людини, і ким би вона не була, багатем чи жебраком, ученим чи хліборобом – і якою б вона не була – дорослою чи малою, рідна домівка кличе до себе, надзвичайною силою притягує, манить спогадами, тривожно сниться довгими зимовими ночами, відгукується в серці маминою піснею, навіює духмяні запахи квітів дитинства - матіоли й чорнобривці. Почуття любові до Батьківщини ще більше загострюється, коли знаходишся далеко від неї й переходить у тяжку тугу, коли довгий час доводиться жити на чужині як саме і було в житті М.Вороного.
- Як ви розумієте поняття «патріотизм»? (Патріотизм – відданість і любов до своєї Батьківщини.)
- Чим відрізняються значення слів «батьківщина» й «Батьківщина»? (Батьківщина – майно, що переходить від батьків. Батьківщина – 1. Країна стосовно людей, які народилися в ній та є її громадянами; місце народження кого-небудь. 2. Місце зародження, походження або виникнення чого-небудь.)

11. Характеристика персонажів.

- Яким постали у вашій уяві **образи героїв** поеми? (Завдання рядам)
 - ✓ Мудрий хан, що знав тонкощі людської душі. (Половецький хан – люблячий батько, який страждає через втрату сина. Людина мудра, він розуміє, що хлопець засумує на чужині. Життя для нього втратило сенс. А зрадженим він вважав себе тому, що син не повертався до нього, забув рідний степ, чужі звичаї став вважати за свої.
 - Які риси характеру бажає батько виховати в синові? А які з цих рис ти сам хотів би мати? (записи в зошиті).
 - ✓ Досвідчений гудець, який зумів пройти до Києва і виправдати надію хана...
 - ✓ Молодий половець, нерозсудливий і зрадливий, але згадав про свій край і повернувся до нього...(Ханський син – спочатку малий хлопець, потім юнак, потрапив у неволю, забув мову, хто він. Але запах полину допоміг повернутися йому в рідний степ.)
 - А як ви зрозуміли слова юного половця?(Євшан-зілля у нього ніби пробудило пам'ять про рідний край, хлопчик зрозумів, що це дорожче за багатство і розкоші; краще загинути, але біля рідних тобі людей або за рідний край, ніж розкошувати у чужому).
 - З чим перегукуються слова хлопця? (З епіграфом.)

12. Практикум з теорії літератури.

- ✓ Запитання.
- Які види описів використовуються у поемі?(У творі є опис пісні (зачитати з підручника), портрет юнака, коли він згадав рідний край (цитата), також у творі є опис степу (цитата «Рідний степ...».)
- З якою метою письменники використовують у своїх творах описи? (Описи допомагають яскравіше уявити події та героїв творів).
- Визначте жанр твору «Євшан-зілля». (Ліро-епічна поема)
 - ✓ Метод «Літературне лото».
- Установіть відповідність між художніми засобами та їх назвами.

Епітети	Чи не те ж з тобою сталося? Що ж це враз з юнаком сталося?
Метафори	Мов злодій, наче вітер у негоду, наче лагідна молитва
Риторичні запитання	Гучні слова, спів дужий, зілля чарівне
Порівняння	Шугаєш ясним соколом у хмарах, сірим вовком в полі скачеш

- Отже, проаналізувавши поему, ми можемо сказати, що кожна людина має своє «Євшан-зілля», яке для неї є символом рідного краю.
- А як ви гадаєте, яка рослина є символом нашого краю? (Це-калина).
-

IV. Підсумок уроку.

1. Запитання.

- Чи можна почуту історію якось пов'язати з сьогоденням? (Так, сьогодні багато українців виїжджають за кордон у пошуках кращого життя, замість того, щоб зробити його ліпшим на Україні. А є багато таких українців, що, і живучи в Україні, не дбають про неї).
- Від кого залежить майбутнє країни?
- Дійсно, майбутнє кожної людини залежить від кожного з нас. Ми повинні дбати про рідну землю, вміти цінувати й шанувати людей, які там живуть. Мати бажання вчитися, працювати, любити. Пам'ятайте: ми – українці і варті найкращого .

2. Листівка – побажання українцям.

- Зачитати листівку – побажання українцям.

3. Слово вчителя.

- Патріотом є той, хто пам'ятає своє минуле. (Ілюстрація “ Родовідне дерево”). А тепер гляньте на цю ілюстрацію. Що ви на ній бачите? Дерево, сильне, могутнє. Що станеться з деревом, коли його зрубати під корінь? А тепер уявіть, що це не дерево, а ваш рід. Молоді листочки – це ви, гілочки – ваші тата, мами, стебла – бабусі й дідусі, а корінь – це ваш прарід. Так як дерево не може жити без кореня, так і людина без пам'яті про своїх предків, про свій народ. Їй немає звідки черпати сили для життя.
- Отже, кожному з нас дав сили для життя наш народ. Це наше коріння. І, відірвавшись від нього, ми, звичайно, не зможемо жити повноцінним життям. Отже, пам'ятай те, що людина, яка відірвалася від свого народу, зневажила його, його історію, його пам'ять – а це пам'ять поколінь - завжди приречена на загибель, як дерево, яке втратило своє коріння. Народ без пам'яті, без минулого, без історії легко поневолити, як фізично, так і морально, він не зможе себе боронити. Йому легко нав'язати чужу мову, чужі звичаї, чужі пісні...
- Чи житиме наш народ, чи зникне з лиця землі залежить від нас з вами, від того, як ми зуміємо зберегти свою мову, культуру, свій дух. Тож не даймо всохнути родовому дереву нашого народу.
- Запам'ятайте:

***Людське безсмертя з роду і до роду
Увись росте з коріння родоводу.
І тільки той, у кого серце чуле,
Хто знає, береже минуле
І вміє шанувать сучасне, -
Лиш той майбутнє вивершить прекрасне.***

4. Гра «Я-українець».
 - Діти, кожен з вас сьогодні мав можливість визначитись, чим є Батьківщина для нього. Я пропоную вам віддати свої серця рідній Україні, а на серці написати те, що ви будете робити заради неї. (Після уроку прикріпити на дереві.)
5. Слово вчителя.
 - А тепер уявіть українські степові простори, на яких росте наше Євшан-зілля. Казкову, чарівну силу має воно.
 - Перед вами лежить пучок зілля, понюхайте його, запам'ятайте його запах, і хай він вам завжди нагадує про рідний край, про батьків, односельців, не дасть загубитися у чужій стороні.

(Показ кліпу «Євшан-зілля» у виконанні Транс-формер).

«Пам'ять мого роду»

У кожного є клптик землі, де він народився.

У кожного є зірка, яка благословила його у дорогу.

У кожного є дерево роду, яке своїм корінням дістає найглибших джерел і напуває його соками.

У кожного є слово, від якого почався він як людина...

Але не кожен має мужність і розум на все життя зберегти у собі відчуття свого клптика землі, висоту і незайманість своєї зірки, гордість свого дерева роду, яке зробило його людиною... І без якого немає і не буде вірної дороги.

Тож полюбіть Україну, діти, бо вона ваша Батьківщина, працюйте, майте почуття національної гідності й гордості, бо ви - українці.

V. Домашнє завдання. Оцінювання.

Звичайно, наш урок пов'язаний із сучасністю, бо без минулого немає майбутнього, тому я хочу запропонувати вам написати вдома твір на одну із запропонованих тем.

«Якою я бачу Україну в майбутньому?»

«Що для мене є «Євшан-зіллям?»

Підготуватися до уроку позакласного читання (прочитати твір Є.Гуцала «До Танаськи по молоко»).